

OGÓLNY OPIS ISTOTY INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH ORAZ RYZYKA ZWIĄZANEGO Z INWESTOWANIEM W TE INSTRUMENTY FINANSOWE

Spis treści:

1. *AKCJE*
2. *PRAWA DO AKCJI (PDA)*
3. *PRAWA POBORU*
4. *KONTRAKTY TERMINOWE*
5. *OPCJE*
6. *JEDNOSTKI INDEKSOWE*
7. *WARRANTY SUBSKRYPCYJNE*
8. *WARRANTY OPCYJNE*
9. *OBLIGACJE*
10. *JEDNOSTKI UCZESTNICTWA*
11. *CERTYFIKATY INWESTYCYJNE*
12. *PRODUKTY STRUKTURYZOWANE*
13. *KONTRAKTY NA RÓŻNICĘ*
14. *WALUTY*
15. *INWESTYCJE NA RYNKACH ZAGRANICZNYCH*

1. Akcje.

Akcja to papier wartościowy dający prawo do własności części majątku spółki. Akcja wyznacza zarówno zakres praw jak i obowiązków jej posiadacza (akcjonariusza).

Do uprawnień należy np. prawo do dywidendy (udziału w zysku spółki przeznaczonym do podziału między akcjonariuszy), prawo do udziału w podziale majątku spółki w przypadku jej likwidacji, prawo poboru akcji nowej emisji, prawo głosu (realizowane głównie przez uczestnictwo w zgromadzeniu akcjonariuszy), prawo do uczestnictwa w walnym zgromadzeniu, prawo zaskarżenia uchwał walnego zgromadzenia, prawo żądania udzielenia informacji, prawo wystąpienia z powództwem o naprawienie szkody wyrządzonej spółce. Na akcjonariuszu ciąży obowiązek dokonania pełnej wpłaty na akcje oraz jeżeli do akcji przypisany jest obowiązek powtarzających się świadczeń o charakterze niepieniężnym – realizacja tych świadczeń.

Wśród czynników ryzyka związanych z inwestowaniem w akcje wyróżnić należy:

- Ryzyko makroekonomiczne - związane z wrażliwością działalności spółki na krajowe i światowe czynniki makroekonomiczne,
- Ryzyko branżowe - związane z działalnością konkurencji, spadkiem popytu na produkty, zmiany technologiczne, niekorzystne dla branży uwarunkowania finansowe,
- Ryzyko specyficzne spółki - związane np. z jakością pracy zarządu, zmianą strategii lub modelem biznesowym spółki, gorszymi wynikami finansowymi (im słabsze wyniki finansowe tym większe prawdopodobieństwo poniesienia straty),
- Ryzyka związane z inwestowaniem w akcje w obrocie zorganizowanym: ryzyko płynności, ryzyko wysokiej zmienności notowań, ryzyko zawieszenia bądź ryzyko wycofania akcji z obrotu zorganizowanego.

2. Prawa do akcji

Prawo do akcji (zwane w skrócie PDA) to papier wartościowy, z którego wynika uprawnienie do otrzymania, niemających formy dokumentu, akcji nowej emisji spółki publicznej, powstające z chwilą dokonania przydziału tych akcji i wygasające z chwilą zarejestrowania akcji w depozycie papierów wartościowych albo z dniem uprawomocnienia się postanowienia sądu rejestrowego odmawiającego wpisu podwyższenia kapitału zakładowego do rejestru przedsiębiorców.

Funkcją PDA jest wypełnianie luki czasowej jaka istnieje pomiędzy chwilą przydzielenia akcji inwestorowi, a chwilą rejestracji przydzielonych akcji w sądzie, co stanowi podstawę do rozpoczęcia obrotu akcjami na giełdzie.

Posiadanie PDA nie daje praw tożsamych z posiadaniem akcji. Emitenci akcji nie mają obowiązku każdorazowego wprowadzania niezarejestrowanych akcji nowej emisji w formie PDA.

Z inwestowaniem w PDA związane są wszystkie czynniki ryzyka charakterystyczne dla inwestycji w akcje oraz dodatkowo:

- Ryzyko wysokiej zmienności notowań (cena PDA może być wyższa lub niższa od cen akcji tej samej spółki)

- Ryzyko niezarejestrowania emisji (w przypadku niezarejestrowania emisji spółka zwróci posiadaczom PDA tylko cenę emisyjną, w przypadku nabycia PDA za kwotę większą nadwyżka nad cenę emisyjną nie podlega ochronie)

3. Prawa poboru

Prawo poboru jest papierem wartościowym ściśle związanym z planowaną emisją nowych akcji. Stanowi ono prawo nabycia (pierwokupu) akcji nowej emisji przysługujące dotychczasowym akcjonariuszom spółki proporcjonalnie w stosunku do liczby posiadanych już akcji. Prawo poboru może być przedmiotem obrotu jako samodzielny papier wartościowy. W przypadku braku zainteresowania objęciem akcji nowej emisji przez dotychczasowych akcjonariuszy, mogą oni sprzedać prawo poboru w obrocie zorganizowanym. Konsekwencją tego jest możliwość zakupu praw poboru przez inwestorów dotychczas nie będących akcjonariuszami danej spółki. Z inwestowaniem w prawa poboru związane są wszystkie czynniki ryzyka charakterystyczne dla inwestycji

w akcje oraz dodatkowo:

- Ryzyko posiadania środków na dokonanie zapisu (składając zapis na akcje zobowiązani jesteśmy do opłacenia akcji po cenie określonej w prospekcie emisyjnym)
- Ryzyko przekroczenia terminu zapisów – z prawa poboru można skorzystać w terminie ściśle określonym w prospekcie emisyjnym. Nie skorzystanie z tego prawa skutkuje utratą wartości posiadanych praw poboru.

4. Kontrakty terminowe.

Kontrakty terminowe stanowią rodzaj umowy zawartej pomiędzy dwiema stronami, z których jedna zobowiązuje się do kupna a druga do sprzedaży w określonym czasie, po ustalonej cenie, określonej ilości instrumentu bazowego lub dokonania równoważnego rozliczenia pieniężnego. Instrumentami bazowymi dla kontraktów mogą

być między innymi: indeksy giełdowe, waluty, akcje spółek oraz obligacje.

Istotnym elementem inwestowania w kontrakty terminowe jest zobowiązanie inwestora do wniesienia do firmy inwestycyjnej, która prowadzi na jego rzecz rachunek papierów wartościowych, depozytu zabezpieczającego celem rozliczenia jego zobowiązań względem kontrahenta transakcji. Minimalną wartość depozytu zabezpieczającego, wnoszonego do firmy inwestycyjnej określa właściwa izba rozrachunkowa, którą dla obrotu dokonywanego na Giełdzie Papierów Wartościowych jest Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A. (KDPW). KDPW aktualizuje oraz dokonuje rozliczenia rynkowego skutkującego koniecznością uzupełnienia depozytu lub jego zwrotu. Kurs kontraktu podaje się w punktach, a cenę ustala się mnożąc kurs przez

odpowiedni

mnożnik. Wartość mnożnika różni się w zależności od instrumentu bazowego, na który dany kontrakt opiewa. Ryzyko, jakie ponosi inwestor w związku z inwestowaniem w kontrakty terminowe związane jest z czynnikami

- ryzyka, które są charakterystyczne dla instrumentu bazowego, na który dany kontrakt opiewa oraz dodatkowo:
- Z ryzykiem zmienności cen (kontrakty terminowe charakteryzują się relatywnie dużą zmiennością, która może być wyższa niż zmienność rynku akcji. Wynika to ze zmienności instrumentu bazowego, ale również ze zmiennych oczekiwań inwestorów)
  - Z ryzykiem dźwigni finansowej (kontrakty terminowe możemy kupować lub sprzedawać wnosząc jedynie depozyt zabezpieczający. Straty, które wynikają z handlu kontraktami terminowymi mogą przekraczać wysokość wniesionego depozytu zabezpieczającego)

5. Opcje.

Opcja jest umową zawartą pomiędzy nabywcą (kupującym), a wystawcą (sprzedającym), zgodnie z którą nabywca ma prawo do kupna (opcja kupna) lub prawo do sprzedaży (opcja sprzedaży) instrumentu bazowego po ustalonej cenie w dniu wykonania (wygaśnięcia) opcji. Właściciel opcji w zamian za premię płaconą wystawiającemu ma prawo do wykonania opcji, a wystawiający ma obowiązek wykonania opcji.

Wśród opcji notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, instrumentami bazowymi jest indeks

WIG20. Regulowanie zobowiązań dla tych opcji następuje wyłącznie w formie rozliczenia pieniężnego.

Wyróżniamy dwa typy opcji: opcja kupna (opcja typu call) oraz opcja sprzedaży (opcja typu put). Strata nabywcy opcji jest ograniczona do zapłaconej premii. Nabywając lub sprzedając opcję wnosimy depozyt zabezpieczający, którego wysokość jest ustalana przez podmiot organizujący obrót opcjami.

Na wartość opcji wpływ mają następujące czynniki:

- wysokość stóp procentowych - wzrost stopy procentowej wolnej od ryzyka prowadzi do spadku cen sprzedaży i wzrostu wartości opcji kupna;
- czas pozostający do wygaśnięcia opcji - im dłuższy czas pozostający do wygaśnięcia opcji, tym większa

wartość czasowa opcji;

- cena instrumentu bazowego - im wyższa cena instrumentu bazowego, tym wyższa wartość opcji kupna i niższa wartość opcji sprzedaży;
- cena wykonania - cena po jakiej nabywca opcji kupna może nabyć instrument bazowy opcji lub cena po jakiej nabywca opcji sprzedaży może sprzedać opcje sprzedaży;
- zmienność ceny instrumentu podstawowego - jest miarą niepewności odnośnie do przyszłych zmian tej ceny- im wyższa zmienność tym wyższa premia, którą zapłacić musi nabywca opcji.

Ryzyko inwestowania w opcje powiązane jest bezpośrednio z instrumentem bazowym, na który opcja opiewa oraz dodatkowo obejmuje:

- Ryzyko depozytu zabezpieczającego- sprzedawca (wystawca) opcji może ponieść stratę przewyższającą wpłacony depozyt zabezpieczający
- Ryzyko upływu czasu - wartość czasowa opcji spada wraz ze zbliżaniem się terminu do wygaśnięcia opcji (nawet przy niezmiennym poziomie ceny instrumentu bazowego)
- Ryzyko zmienności instrumentu bazowego - zmiany zmienności instrumentu bazowego wpływa na wartość opcji
- Ryzyko płynności - płynność opcji wystawionych zwłaszcza na akcje może być niska.

6. Jednostki indeksowe.

Jednostki indeksowe obok kontraktów terminowych i opcji należą do instrumentów finansowych, które pozwalają osiągać zyski zarówno na wzrostach jak i spadkach rynku akcji. Jednostka MiniWIG20 umożliwia inwestycję niemal równoważną nabyciu portfela akcji wchodzących w skład indeksu WIG20. Jeśli inwestor przewiduje wzrost

wartości indeksu WIG20, powinien zakupić jednostki MiniWIG20, gdyż jego cena będzie rosła wraz z indeksem. Nabywca jednostek może zakończyć inwestycję na dwa sposoby:

poprzez wykonanie jednostki, co oznacza otrzymanie od tzw. wystawcy kwoty rozliczenia równej 1/10 wartości indeksu WIG20 na otwarciu sesji w dniu następnym.

poprzez sprzedaż jednostki na rynku, czyli zajęcie pozycji odwrotnej do posiadanej.

Dzięki tym dwóm formom zakończenia inwestycji inwestor ma możliwość wyboru, która z nich przyniesie mu większe korzyści.

Charakterystyczne dla inwestowania w jednostki indeksowe MiniWIG20 są ryzyka makroekonomiczne tożsame z ryzykiem makroekonomicznym występującym przy inwestowaniu w akcje oraz dodatkowo:

- Ryzyko dźwigni finansowej (jednostki indeksowe możemy kupować lub sprzedawać wnosząc jedynie depozyt zabezpieczający. Straty, które wynikają z handlu jednostkami indeksowymi mogą przekraczać wysokość wniesionego depozytu zabezpieczającego)
- Ryzyko losowania - strona zawierająca pozycję krótką może zostać wylosowana do wykonania jednostki w niesprzyjającym dla niej momencie czasu.
- Ryzyko zmienności - zmienność jednostek indeksowych jest bardzo zbliżona do zmienności instrumentu bazowego.

7. Warranty subskrypcyjne.

Warrant jest instrumentem finansowym, którego cena zależy od ceny lub wartości instrumentu bazowego. Instrumentem tym może być papier wartościowy, waluta, wskaźnik ekonomiczny (np. indeks, stopa procentowa).

Warrant jest bezwarunkowym i nieodwołalnym zobowiązaniem się jego emitenta do wypłacenia uprawnionym właścicielom warrantów kwoty rozliczenia. W przypadku warrantu kupna jest to dodatnia różnica pomiędzy ceną instrumentu bazowego, a ceną wykonania określoną przez emitenta. W przypadku warrantu sprzedaży kwotą rozliczenia jest dodatnia różnica między ceną wykonania a ceną instrumentu bazowego. Wykonanie zobowiązania emitenta może polegać nie tylko na przekazaniu pieniędzy, lecz również na dostawie (tj. odpowiednio - sprzedaży lub kupnie) instrumentu bazowego po ustalonej cenie wykonania. Warranty subskrypcyjne są w swojej konstrukcji bardzo zbliżone do opcji, jednak w tym przypadku stroną wystawiającą (pozycja krótka) może być jedynie emitent instrumentu bazowego (spółka). Dlatego łączą one w sobie cechy opcji oraz praw poboru.

Czynniki ryzyka związane z inwestowaniem w warranty subskrypcyjne są tożsame z czynnikami ryzyka odpowiednimi dla zakupu opcji. Dodatkowo należy uwzględnić:

- Ryzyko płynności – płynność notowań warrantów subskrypcyjnych jest relatywnie niska,
- Ryzyko zmienności - warranty subskrypcyjne odznaczają się znaczącą zmiennością notowań.

8. Warranty opcyjne.

Warranty opcyjne posiadają analogiczną konstrukcję oraz charakterystykę jak warrant subskrypcyjne. Różnica dotyczy wystawcy warrantu, którym w tym wypadku mogą być banki i inne instytucje finansowe. (np. firmy

inwestycyjne, które wystawiają warranty na akcje spółek znajdujące się już w obrocie zorganizowanym). Czynniki ryzyka związane z inwestowaniem w warranty opcyjne są tożsame z czynnikami ryzyka odpowiednimi dla warrantów subskrypcyjnych. Dodatkowo należy uwzględnić:

- Ryzyko wypłacalności wystawcy warrantu opcyjnego.

9. Obligacje.

Obligacja to papier wartościowy emitowany w serii, w którym emitent stwierdza, że jest dłużnikiem obligatariusza i zobowiązuje się wobec niego do spełnienia określonego świadczenia. Dług jest spłacany jako należność pieniężna w ściśle określonym czasie wraz z odsetkami, których sposób naliczania jest określony w warunkach emisji obligacji. Ze względu na tryb i formę regulowania odsetek od zaciągniętego długu, wyróżnia się obligacje o stałym i zmiennym oprocentowaniu (obligacje kuponowe) oraz obligacje zerokuponowe.

Ryzyko związane z inwestowaniem w obligacje obejmuje:

- Ryzyko niedotrzymania warunków, czyli nie wywiązania się emitenta z obowiązku wykupu obligacji lub zapłaty odsetek,
- Ryzyko stopy procentowej w przypadku obligacji o stałym oprocentowaniu - wynikające z faktu, że w momencie wzrostu rynkowych stóp procentowych spada cena obligacji,
- Ryzyko płynności
- ryzyko zmienności ceny (zmienność cen obligacji zazwyczaj jest niższa od zmienności cen akcji, walut lub towarów).

10. Jednostki uczestnictwa.

Jednostka uczestnictwa to część aktywów funduszu inwestycyjnego. Inwestycja w fundusz inwestycyjny jest równoznaczna z zakupem jednostek uczestnictwa. Jednostki uczestnictwa nie są papierem wartościowym. Są dziedziczne, ale niezbywalne. Oznacza to, że nie można ich odstąpić/odsprzedać/darować innej osobie. Mogą być natomiast zapisane komuś w testamencie, a w przypadku jego braku wchodzi do masy spadkowej.

Jednostki uczestnictwa sprzedawane są przez otwarte fundusze inwestycyjne. Zakończenie inwestycji w jednostki uczestnictwa następuje poprzez zgłoszenie ich do umorzenia. Otwartym funduszem inwestycyjnym, (którego częścią są jednostki uczestnictwa) zarządza Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych (TFI).

Ryzyko związane z inwestowaniem w jednostki uczestnictwa obejmuje:

- Ryzyko charakterystyczne dla instrumentów finansowych, które mogą wchodzić w skład portfela funduszu
- Ryzyko zarządzania funduszem - TFI może podjąć błędne decyzje inwestycyjne skutkujące stratami funduszy i obniżeniem wartości jednostek uczestnictwa
- Ryzyko wynikające z braku dostępu do aktualnego składu portfela inwestycyjnego danego funduszu,
- Ryzyko zmienności wycen jednostek uczestnictwa

11. Certyfikaty inwestycyjne.

Certyfikat inwestycyjny to instrument finansowy emitowany przez zamknięty fundusz inwestycyjny. Certyfikaty inwestycyjne mogą być imienne lub na okaziciela. Certyfikaty na okaziciela mogą być przedmiotem obrotu na giełdzie. Wartość certyfikatów inwestycyjnych uzależniona jest od wartości portfela inwestycyjnego funduszu.

Zamknięty fundusz inwestycyjny może być utworzony na określony czas. Trwanie funduszu kończy postępowanie likwidacyjne polegające na umorzeniu certyfikatów inwestycyjnych i wypłacie jego uczestnikom kwot odpowiadających liczbie i końcowej wycenie certyfikatów posiadanych przez poszczególnych uczestników. Właściciel certyfikatów dopuszczonych do obrotu giełdowego może je zbyć na giełdzie.

Certyfikaty inwestycyjne charakteryzują się wszystkimi czynnikami ryzyka związanymi z jednostkami uczestnictwa. Dodatkowo należy uwzględnić:

- Ryzyko mniejszej częstotliwości wyceny
- Ryzyko niskiej płynności

12. Produkty strukturyzowane.

Produkty strukturyzowane to instrumenty finansowe, których cena jest uzależniona od wartości określonego wskaźnika rynkowego (np. kursu akcji lub koszyków akcji, wartości indeksów giełdowych, kursów walut, towarów). Są emitowane przez instytucje finansowe, najczęściej banki, firmy inwestycyjne lub towarzystwa ubezpieczeniowe. Emitent produktu strukturyzowanego zobowiązuje się w stosunku do nabywcy (inwestora), że w terminie wykupu instrumentu wypłaci mu kwotę rozliczenia kalkulowaną wg określonego wzoru.

Możemy wyróżnić dwa podstawowe rodzaje produktów strukturyzowanych:

- produkty gwarantujące ochronę kapitału (dają inwestorowi określony udział w zyskach, jakie generuje wbudowany w produkt wskaźnik rynkowy i jednocześnie emitent gwarantuje zwrot określonej części zainwestowanego kapitału) oraz

- produkty nie gwarantujące ochrony kapitału - instrumenty bardziej ryzykowne, gdyż większy jest udział inwestora zarówno w zyskach, jak i w stratach.

Wśród czynników ryzyka związanych z inwestowaniem w produkty strukturyzowane wyróżnić należy :

- Ryzyko zmienności wyceny wynikające ze zmienności wbudowanego wskaźnika rynkowego
- Ryzyko kredytowe emitenta produktu ustrukturyzowanego
- Ryzyko płynności.

13. Kontrakty na różnicę.

Kontrakty na różnicę nazywane również Kontraktami różnic kursowych lub CFD (Contract For Differences) to instrumenty finansowe których cena uzależniona jest od ceny instrumentu bazowego, którym mogą być ceny: akcji, indeksów giełdowych, towarów, stóp procentowych, obligacji, walut.

Obrót kontraktami CFD organizowany jest najczęściej przez poszczególne firmy inwestycyjne, które stają się stroną każdej transakcji. Zaletą korzystania z kontraktów CFD jest możliwość korzystania ze spadku lub wzrostu cen wielu instrumentów finansowych notowanych na różnych giełdach z jednego rachunku inwestycyjnego.

Do podstawowych czynników ryzyka związanych z inwestowaniem w kontrakty na różnicę należą czynniki ryzyka charakterystyczne dla rynku bazowego, którego cenę odzwierciedla kontrakt CFD oraz dodatkowo:

- Ryzyko dźwigni finansowej (kontrakty na różnicę możemy kupować lub sprzedawać wnosząc jedynie depozyt zabezpieczający. Straty, które wynikają z handlu kontraktami na różnicę mogą przekraczać wysokość wniesionego depozytu zabezpieczającego)

14. Waluty.

Waluta (jednostka monetarna) jest środkiem rozliczeniowym oraz środkiem regulowania płatności (należności i zobowiązań) w transakcjach krajowych i międzynarodowych. Transakcja walutowa polega na kupnie jednej waluty w zamian za inną walutę po określonej cenie, którą nazywamy kursem walutowym lub kursem wymiany.

Rynek wymiany walut nazywany również rynkiem FOREX (skrót od FOReign EXchange) jest rynkiem zdecentralizowanym, na którym dochodzi do wielu transakcji w różnych miejscach w tym samym czasie: transakcje między instytucjami finansowymi, bankami, zakup lub sprzedaż walut w bankach, kantorach lub firmach specjalizujących się w obrocie walutami (brokerzy walut).

Do podstawowych czynników ryzyka związanych z inwestowaniem w waluty należy zaliczyć:

- Ryzyko makroekonomiczne - związane ze spadkiem wartości waluty danego kraju wynikającej z jego sytuacji makroekonomicznej
- Ryzyko dźwigni finansowej (waluty możemy kupować lub sprzedawać wnosząc jedynie depozyt zabezpieczający. Straty, które wynikają z handlu walutami mogą przekraczać wysokość wniesionego depozytu zabezpieczającego)

15. Inwestycje na rynkach zagranicznych.

Inwestycje, których przedmiotem są określone instrumenty finansowe rynku zagranicznego charakteryzują się analogicznie wszystkimi czynnikami ryzyka przypisanymi do danej klasy instrumentów finansowych na rynku krajowym.

Ponadto z inwestycjami na rynkach zagranicznych związane są dodatkowe czynniki ryzyka, do których w szczególności należy zaliczyć:

- Ryzyko zmiany cen walut w stosunku do złotego,
- Ryzyko ograniczonego lub opóźnionego dostępu do informacji.